

4. Вайновська М. К. Теоретико-методологічні підходи до формування творчої особистості / М. К. Вайновська // Педагогіка і психологія формування творчої особистості : зб. наук. праць / ред. кол. : Т. І. Сущенко (відп. ред.) [та ін.]. – К. ; Запоріжжя, 2002. – Вип. 22. – С. 7–11.
5. Васильєва Л. А. Старший воспитатель детского сада. / Л. А. Васильєва, И. И. Бахтурина. – М. : Просвещение, 1990. – 141 с.
6. Вільш І. Структура, зміст і функції сталих індивідуальних якостей учня у процесі до професійного навчання і виховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 / І. Вільш ; ун-т. пед. і псих. проф. освіти. – К., 1997. – С. 34.
7. Гашимова В. Х. Деякі аспекти розвитку творчості вчителя / В. Х. Гашимова // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 3. – С. 255–262.
8. Давидок Н. М. Психологічні умови активізації творчості навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі навчання психологічних дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.01 / Н. М. Давидок ; Національний у-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2002. – 20 с.
9. Загвязинский Б. И. Педагогическое творчество учителя / Б. И. Загвязинский. – М. : Педагогика, 1987. – 160 с.
10. Кричу О. В. Формування творчої особистості вчителя / О. В. Кричу. – К., 1991. – 195 с.
11. Моляко Б. А. Психологические проблемы творческой деятельности / Б. А. Моляко, Н. И. Литвинова, А. Б. Коваленко. – К. : Знание, 1980. – 16 с.
12. Підласний І. Практична педагогіка : інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи / І. Підласний. – К. : Слово. – 166 с.
13. Каноя С. І. Психологія мотивації : навчальний посібник / С. І. Каноя. – К. : Либідь, 2002. – 304 с.
14. Рогов Е. И. Личность в педагогической деятельности / Е. И. Рогов. – Ростов н/Д, 1994. – 240 с.
15. Скульський Р. П. Підготовка майбутніх вчителів до педагогічної творчості / Р. П. Скульський. – К. : Вища школа, 1992. – 134 с.
16. Сущенко Т. І. Управління позашкільним педагогічним процесом / Т. І. Сущенко. – Запоріжжя, 1993. – С. 40.
17. Міхно С. В. Занурення в об'єкт пізнання як умова формування пізнавально-творчої самостійності студентів / С. В. Міхно // www.rasporov. Net 2006 – OESM / s5a/. doc.

Рецензент: канд. пед. наук, доцент **Презлята Г.В.**

УДК 37.011.31:796/799
ББК 37.204.2

**Ганна Презлята, Ігор Випасняк,
Галина Ковальчук**

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ УЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розкрито сутнісну природу “педагогічної майстерності” вчителя фізичної культури, яка проявляється в діалектичному взаємозв’язку як фахових теоретичних знань, так і практичних умінь, навичок й особистісних якостей. При цьому виявлено, що “педагогічна майстерність” – особливе мистецтво професійної діяльності, якого треба навчатися шляхом постійної клопіткої праці над собою.

Ключові слова: педагогічна майстерність, самоосвіта, самовиховання, самовдосконалення, рефлексія.

В статье раскрыта сущностная природа “педагогического мастерства” учителя физической культуры, которая проявляется в диалектической взаимосвязи как профессиональных теоретических знаний, так и практических умений, навыков и личностных качеств. При этом обнаружено, что “педагогическое мастерство” – особенное искусство профессиональной деятельности, которого нужно учиться путем постоянной хлопотливой работы над собой.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, самообразование, самовоспитание, самоусовершенствование, рефлексия.

The essential nature of “pedagogical mastery” of the physical training teacher, that shows itself in the dialectical interconnection between both professional theoretical knowledge and practical abilities, skills and personal qualities, is revealed in the article. Meanwhile, it is discovered that “pedagogical mastery” – special art of the professional activity that must be learned by means of constant and hard self-cultivation.

Key words: *pedagogical mastery, self-education, self-discipline, self-completion (self-perfection), reflexion.*

Постановка проблеми та аналіз результатів останніх досліджень. Зростання соціальних вимог до школи вимагає підвищення професійного рівня вчителя фізичної культури, його креативності в реалізації освітніх, виховних і оздоровчих завдань. Він повинен не тільки вчити чи виховувати, а сформувати в учнів стійку мотивацію на збереження й зміцнення здоров'я, утвердження пріоритетів здорового способу життя в діалектичному взаємозв'язку фізичних, моральних і духовних якостей.

Педагогічна майстерність учителя фізичної культури – це високе мистецтво навчання і виховання, що постійно вдосконалюється, вимагає креативних рішень, основу яких складають професійні знання, уміння й здібності [1; 2; 3; 4] та особистісні якості (рис. 1).

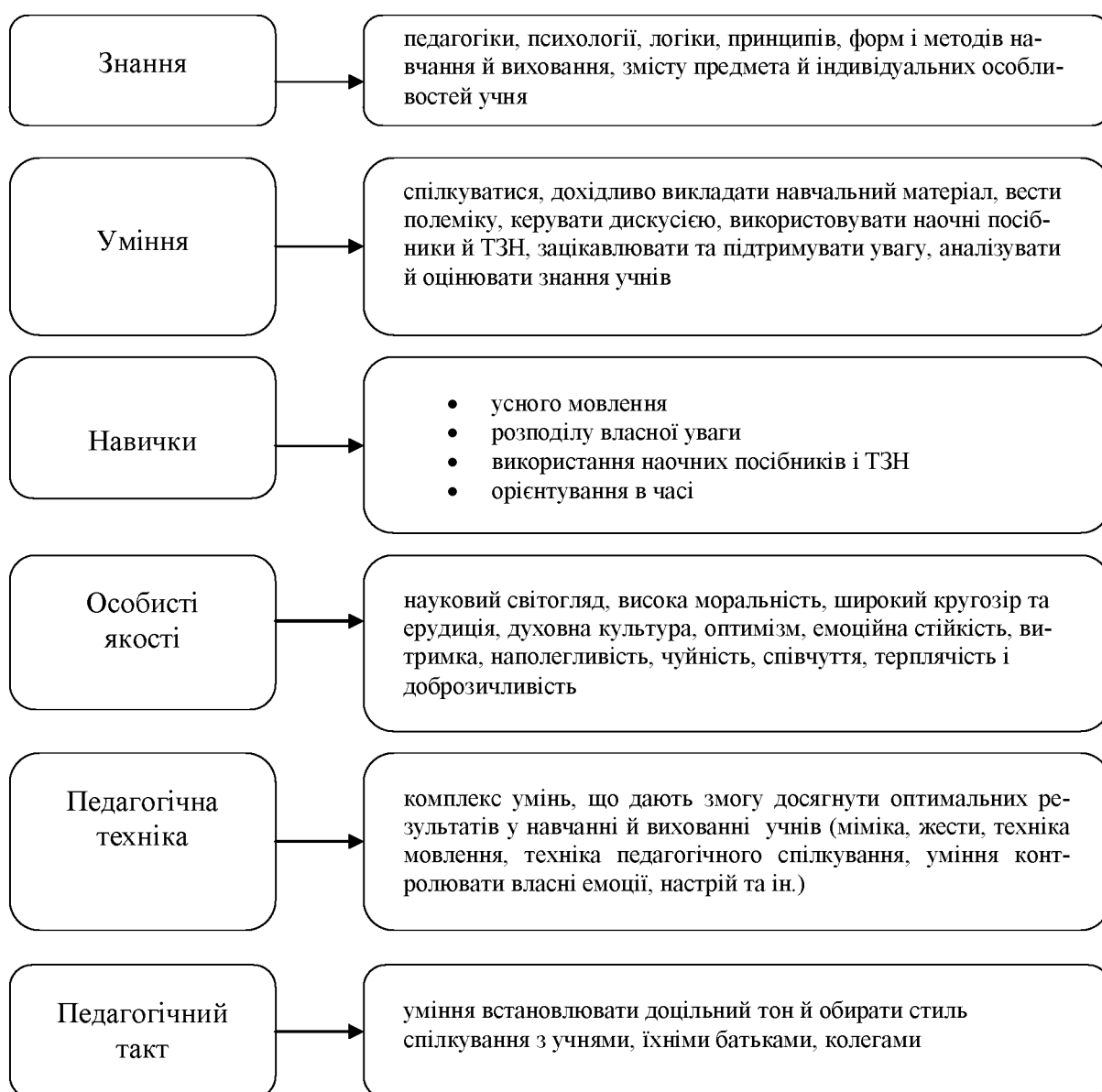

Рис. 1. Складові педагогічної майстерності вчителя фізичної культури

Питанням підвищення педагогічної майстерності вчителя фізичної культури приділяли увагу у своїх працях В.Г.Ареф'єв, М.Д.Зубалій, Л.І.Іванова, В.В.Столітенко, Б.М.Шиян та ін., проте залишилися поза увагою шляхи формування цієї високопрофесійної якості.

Мета роботи – конкретизувати сутність поняття “педагогічна майстерність”, розкрити її компоненти та виявити основні шляхи формування.

Методи дослідження. Для досягнення мети використовувалися соціологічні методи дослідження: аналіз документальних джерел і метод спостереження.

Результати дослідження. Аналіз наукових джерел І.А.Зязюна, С.І.Гончаренко, А.І.Кузьмінської, В.О.Сухомлинського, В.Ф.Новосельського, Б.М.Шияна та ін. засвідчують, що педагогічна майстерність учителя є інтегрованим поняттям, яке складається з комплексу властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі. Це – похідна високого професіоналізму, система діяльності, здатна до організації, самовдосконалення, а саме: техніка самореалізації внутрішнього потенціалу вчителя, гармонізації структури його педагогічної діяльності [1, с.30–31].

Таким чином, формування педагогічної майстерності – неперервний гнучкий процес, який потребує наполегливої й сумлінної праці, здібностей, самоосвіти, самовиховання, самовдосконалення, рефлексії.

До основних шляхів формування педагогічної майстерності вчителя фізичної культури необхідно відносити:

По-перше, наполегливу, сумлінну й безперервну педагогічну працю фахівця над собою. Найперше вчитель фізичної культури повинен пам'ятати, що його професійно-педагогічна діяльність – це фундамент, над яким надбудовується навчання учня. Отже, чим самодостатніший у професійній готовності вчитель, тим ефективнішим буде навчально-виховний процес, вищий інтерес учнів до шкільного курсу “Фізична культура”. Як відомо, керівництво будь-якою діяльністю людини потребує розвитку здібностей відтворювати її внутрішній стан, розуміти причини, що утруднюють виконання конкретних завдань. Усе це цілком стосується й професійно-педагогічної діяльності вчителя, адже він не тільки визначає мету навчання та виховання, а й намагається зробити так, щоб ця мета була усвідомлена й прийнята учнями [1, с.19].

Сьогодні якісно реалізувати мету в площині зміцнення здоров'я школярів засобами фізичної культури вчитель зможе лише за умови ретельного планування кожного уроку, визначення й постановки триєдиної мети навчання: освітньої, виховної, оздоровчої (формування функціональних резервів і розвиток резистентності організму до впливу факторів довкілля) з урахуванням стану здоров'я, віку, статі, якості середовища, можливостей організму школярів, матеріально-спортивної бази, особливостей навчальних тем, традицій краю, у якому знаходиться школа. При цьому вчитель-майстер, формулюючи мету, завдання кожного уроку фізичної культури чи заняття будь-яких форм позакласної роботи, повинен розраховувати не на себе (пояснити, продемонструвати, розказати тощо), а на кожного учня (допомогти засвоєнню теоретичних знань, техніки виконання фізичних вправ, сформулювати вміння й навички фізичного самовдосконалення, чітку мотивацію на систематичні заняття руховою активністю в щоденному побуті та ін.).

Нині переорієнтація мети, завдань уроку фізичної культури на учня потребує ретельного добору навчального матеріалу (підготовчих, спеціальних, реабілітаційних вправ), способів і методів організації навчальної діяльності на уроці (фронтальний, груповий, позмінний, індивідуальний тощо); моніторингу якості засвоєння

знань як елемента загальноосвітньої компетентності школяра. У цьому складному процесі підготовки змісту кожного уроку фізичної культури чи іншої форми занять руховою активністю учнів формується невидимими та невловимими шляхами педагогічна майстерність сучасного вчителя.

По-друге, самоосвіту. Якщо вчитель перестає вчитись, у ньому вмирає вчитель. “Через три-п’ять років після закінчення вузу вчитель повинен знати у три, п’ять, десять разів більше, ніж знав він у перший рік своєї роботи. Якщо цього нема, учні будуть приречені на нудне навчання, бо викладання, не зігрите і не осяяне прагненням учителя до знань, перетворюється для нього у важку повинність, у тягу, а в дитини відбиває будь-яку охоту до знань і губить її природні задатки й здібності” (В.О.Сухомлинський, 1976).

Якщо вчитель фізичної культури не буде поповнювати своїх знань з різних галузей наук і, зокрема, педагогіки, психології, природничих дисциплін (анатомії, фізіології, гігієни тощо) та фаху, то годі говорити про формування його як майстра.

Учитель-майстер – це не тільки фахівець високого рівня, це – ерудит, тобто людина із широким кругозором, діапазоном знань з різних галузей наук. Крім цього, він повинен мати власне педагогічне та життєве кредо, яке не суперечить соціальним нормам права й моралі.

Самооцінка живить учителя як вранішня роса зелену траву. У цьому учитель фізичної культури переосмислює свою педагогічну стратегію й тактику, накреслену траєкторію формування майстерності, у чомусь утверджується, а щось заперечує.

По-третє, самовиховання. Це “систематична й свідома діяльність людини, спрямована на вироблення в собі бажаних фізичних, розумових, моральних, естетичних якостей позитивних рис волі й характеру, усунення негативних звичок” [3, с.295]. Самовиховання починається з одного з найскладніших процесів самопізнання, тобто з усвідомлення невідповідності між “Я – реальний” і “Я – ідеальний”.

“Пізнай себе – і ти пізнаєш світ”, – казали древні, підкреслюючи важливість і складність цього процесу [1, с.45]. Самопізнання здійснюється через самоспостереження, самоаналіз, самооцінювання, самопрогнозування. Бажано в хронологічному порядку (щодня впродовж усього періоду професійної діяльності) записувати прояви рис характеру та зовнішності, потім проаналізувати, які з них позитивні й варто закріплювати, а які – негативні й необхідно позбутися. “На підставі самоаналізу формується самооцінка, як компонент самосвідомості, що містить поряд із знаннями про себе власну оцінку своїх здібностей, моральних якостей і вчинків. Важлива вимога до самооцінки – її адекватність реальному рівневі розвитку [1, с.45].

Також важливим способом самопізнання є самопрогнозування, що вимальовує картину зміни нашої поведінки й ставлення до педагогічної діяльності людей, самого себе.

Учитель-майстер вирізняється не тільки високим рівнем професіоналізму, бездоганним володінням методами викладання, а й витримкою, терпеливістю, мудрістю, толерантністю, виваженістю прийняття управлінських рішень у складних педагогічних ситуаціях.

По-четверте, самовдосконалення, що значить “я” сьогодні професійно кращий, достатніший, ніж учора, а завтра – досконаліший, ніж сьогодні. Тут важливе місце відводиться порівняльному аналізу, який повинен супроводити вчителя на шляху формування педагогічної майстерності.

Нині залишаються актуальними слова В.О.Сухомлинського, що “...улюбленим учителем стає той, хто щодня відкривається перед допитливим юним розумом і полум’яним серцем якоюсь новою гранню. Якщо ви хочете бути улюбленим вчи-

телем, дбайте про те, щоб вихованцеві було що у вас відкривати. Якщо ж ви кілька років однакові, якщо минулий день нічого не додав до вашого багатства, ви можете стати обридливим і навіть ненависним” [4, с.24].

По-п’яте, рефлексію. Це – осмислення людиною передумов, закономірностей і механізмів власної діяльності, соціального й індивідуального способів існування, самоаналіз. Тобто рефлексія – це один з механізмів людського взаєморозуміння як здатності уявляти себе на місці іншої людини, подумки бачити, “програмувати” за неї ту чи іншу ситуацію”. У цій уяві вибудовується специфічна форма рефлексії – предметно-рефлексивні стосунки, де простежується, як мінімум, шість позицій, що характеризують взаємне відображення суб’єктів: сам суб’єкт, яким він є насправді; суб’єкт, яким він бачить себе; суб’єкт, яким його бачать інші; ці ж самі три позиції, але з боку іншого суб’єкта. Отже, рефлексія – це процес подвійного віддзеркалення, взаємовідображення суб’єктами один одного, змістом якого виступає відтворення особливостей один одного [3, с.251].

У процесі рефлексії вчитель фізичної культури, який прагне стати майстром, сам себе інспектує через такі запитання: що я знаю, умію, роблю, чого досягаю, чи достатньо володію вимогами чинних навчальних програм шкільного курсу “Фізична культура”, методами навчання; обізнаний із кращими зразками передового педагогічного досвіду фахового предмета; чи добре володію сучасними методами й технологіями викладання, зокрема інноваційними (інтерактивними), які резерви мною не задіяні тощо?

Учителю доцільно ставити собі запитання повсякчас, шукати шляхи професійного зростання. При цьому особлива роль відводиться рефлексії під час самоаналізу уроків фізичної культури, бо урок є тою основною формою, де проростають зародки педагогічної майстерності вчителя через постійний аналіз результативності уроку, досягнення триєдиної мети (освітня, виховна, оздоровча), оволодіння учнями відповідних компетентностей.

Висновок

Результати дослідження зазначеної проблеми переконливо доводять, що “педагогічна майстерність” учителя фізичної культури – це інтегроване поняття, яке включає: професійні знання, педагогічні здібності, педагогічний такт, педагогічну техніку, культуру мовлення, методичну майстерність, особистісні якості, педагогічний і життєвий оптимізм.

До основних шляхів формування педагогічної майстерності необхідно віднести: наполегливу, сумлінну й безперервну педагогічну працю вчителя фізичної культури над собою; самоосвіту; самовиховання; самовдосконалення; рефлексію.

1. Педагогічна майстерність / за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища школа, 1997. – 349 с.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 2. – С. 498–501.
3. Гончаренко С. І. Український педагогічний словник / С. І. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 347 с.
4. Педагогіка : хрестоматія / уклад. : А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – 2-ге вид. – К. : Знання-Прес, 2006– 700 с.
5. Якса Н. В. Основи педагогічних знань : навчальний посібник / Н. В. Якса. – К. : Знання, 2007. – 358 с.
6. Шиян Б. М. Підготовка вчителя фізичної культури третього тисячоліття / Б. М. Шиян // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні : зб. наук. пр. – Рівне : Принт Пауз, 2001. – Вип. 2. – С. 371–374.

Рецензент: канд. пед. наук, доцент **Тягур Р.С.**